

Mia Hakovirta Yksinhuoltajaäidit työmarkkinoilla*

Naisten työllisyysasteen kasvu ja mieselättäjämallin heikentyminen ovat vahvistaneet naisten asemaa yhteiskunnassa, mutta samalla ne ovat asettaneet suuria vaatimuksia yhden tulonsaajan kotitalouksille eli yksinhuoltajille, jotka vastaavat pääasiassa yksin sekä perheen toimeentulosta että hoivasta. Yksinhuoltajat kohtaavatkin arjessaan vaikeuksia, joiden ratkaisemisessa pääasiassa sodan jälkeisinä aikoina muotoutuneet sosiaaliturva ja palvelujärjestelmät eivät enää toimi. Työn ja perhe-elämän yhdistämisen vaikeudet, työttömyys, epävakaa työmarkkina-asema sekä riittämätön sosiaaliturva tekevät yksinhuoltajista erityisen haavoittuvia sosiaalisille riskeille (Bonoli 2002; Taylor-Gooby 2004). Tämä nostaa esiin kysymyksen siitä, kuinka yksinhuoltajien työn ja perheen yhteensovittaminen on eri hyvinvointivaltioissa ratkaistu.

Suomessa ja Ruotsissa työn ja perheen suhde rakentuu pitkälti julkisen tuen ja järjestelmien varaan. Yksinhuoltajia ei kohdella omana erityisenä ryhmänä vaan heillä on samat sosiaaliset oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin kansalaisilla (OECD 2005, 167). Norjassa ja Isossa-Britanniassa naisten työmarkkinoille osallistumista on luonnehtinut kolmivaiheinen työura, ja lapset on hoidettu pitkälti kotona. Norjassa yksinhuoltajat ovat oikeutettuja erityiseen yksinhuoltajatukeen, jota maksetaan alle kolmevuotiaiden lasten yksinhuoltajille eikä siihen liity työvelvoitteita (Skevik 1998, 34–41). Isossa-Britanniassa yksinhuoltajat voivat hoitaa lasta kotona toimeentulotuen avulla siihen asti kunnes lapsi täyttää 16 vuotta (Marsh 2001). Saksassa perheen sosiaaliturva perustuu miehen sosiaalivakuutukseen, ja perheen hajotessa naisen asema on yleensä heikko. Toisaalta aviomiehellä on suuri vastuu puolison elatuksesta myös avioeron jälkeen (Ostner 1997; Anttonen & Sipilä 2000, 205). USA:ssa köyhien lapsiperheiden tarpeisiin suunnattu sosiaaliturva on tarveharkintaista. Lapsiperheitä tukevat sosiaalipalvelut, kuten lasten päivähoito, ovat pääosin yksityisiä, joten yksinhuoltajia tukeva sosiaalipolitiikka on minimalistista (esim. Anttonen & Sipilä 2000, 223–225; Gornik & Meyers 2003).

Seuraavassa väitöskirjaani pohjautuvassa katsauksessa vertaillaan yksinhuoltajaäitien työllisyyttä kuudessa eri maassa: Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Saksassa, Isossa-

Britanniassa ja USA:ssa 1990-luvun ja 2000-luvun alussa. Miten yksinhuoltajaäitien työmarkkina-asema ja toimeentulo vaihtelevat eri hyvinvointivaltioissa ja miten yksinhuoltajaäitien työllisyys on kehittynyt Suomessa 1990-luvulla?

Suomessa ja Ruotsissa yksinhuoltajaäitien työllisyys laskenut 1990-luvulla

Naisten ja äitien työllisyys on vaihdellut sekä hyvinvointivaltioiden välillä että eri aikakausina. Taulukosta 1. havaitaan, että naisten työllisyysaste nousi 1990-luvulla muissa tutkittavissa maissa paitsi Suomessa ja Ruotsissa. Toisaalta näyttää myös siltä, että naisten työllisyys ei enää ole kaksihuippuista siten, että lasten syntyessä naisten työllisyysaste laskisi. Puolisoäitien eli äitien, jotka asuvat puolisonsa kanssa, työllisyysaste on useissa vertailumaissa lähes yhtä korkea tai jopa korkeampi kuin naisten työllisyysaste. Sen sijaan yksinhuoltajaäitien työllisyysaste on monessa maassa matalampi kuin puolisoäitien.

Yksinhuoltajaäitien työllisyys eroaa maiden välillä ja työllisyyden kehityksessä on havaittavissa erisuuntaisia trendejä (taulukko 1). Suomessa ja Ruotsissa yksinhuoltajaäitien työllisyysaste oli korkea vielä 1990-luvun alussa, mutta työllisyysaste laski selvästi 1990-luvulla, kun muissa vertailumaissa työllisyys nousi. Suomea ja Ruotsia koettelikin 1990-luvun puolivälissä poikkeuksellisen kova taloudellinen lama, joka osaltaan vaikutti erityisesti nuorten naisten ja yksinhuoltajaäitien työllisyysasteen heikentymiseen (Palme ym. 2003, 20, 42; Haataja & Nyberg 2006).

Muissa vertailumaissa yksinhuoltajaäitien työllisyysaste nousi. Eniten yksinhuoltajaäitien työllisyys nousi tarkastelujakson aikana Saksassa. Tätä selittää osaltaan naisten työssäkäynnin yleistyminen ja päivähoitopalveluiden kehittyminen. Saksassa yli 3-vuotiaille lapsille taattiin oikeus osa-aikaiseen päivä-

* Katsaus perustuu kirjoittajan marraskuussa 2006 Turun yliopistossa tarkastettuun väitöskirjaan Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinavalinnat. Aineistona olivat kansainväliset vertailuaineistot (Luxembourg Income Study -aineistot vuosilta 1990 ja 2000 sekä International Social Survey -aineisto vuodelta 2002), lapsiperheille kohdistettu postikysely, mallipohjelliset kyselyt ja yksinhuoltajaäitien teemahaastattelut.

Taulukko I. Naisten, puolisoäitien sekä yksinhuoltajaäitien työllisyysaste 1990- ja 2000-luvun alussa.

	Suomi	Norja	Ruotsi	Saksa	UK	USA	V
Naisten työllisyysaste^a							
1990	71	67	81	52	63	64	15
2000	64	74	73	58	65	68	9
Muutos	-7	+7	-8	+6	+2	+4	
Puolisoäitien työllisyysaste							
1990	83	77	80	41	62	64	23
2000	77	81	86	63	68	68	12
Muutos	-6	+4	+6	+22	+6	+4	
Yksinhuoltajaäitien työllisyysaste							
1990	87	61	89	40	41	60	34
2000	67	68	77	67	50	68	13
Muutos	-20	+7	-12	+27	+9	+8	

Lähteet: OECD Employment Outlook 2001, 134–136; Bradshaw ym. 1996, 13; Bradshaw & Finch 2002, 31; Forssén 2004, 213; Haataja 2005, 31.

a) Naisten työllisyysaste eli työllisen työvoiman prosentuaalinen osuus 15–64-vuotiaasta yksityiskotitalouteen kuuluvasta väestöstä. OECD Employment Outlook 2004, 296.

V = variaatiokerroin, joka osoittaa havaintoarvojen suhteellisen hajonnan.

hoitoon (Ostner 2003), mikä paransi yksinhuoltajien työssäkäyntiedellytyksiä. Myös USA:ssa, Isossa-Britanniassa ja Norjassa yksinhuoltajaäitien työllisyys nousi. Näissä maissa pyrittiin yksinhuoltajien työllisyyden nostamiseen erilaisten insentiivien avulla. USA:ssa köyhille lapsiperheille tarkoitetun toimeentulotuen myöntämiskriteerejä kiristettiin ja yksinhuoltajat ”pakotettiin” työhön (Blank 2002). Myös Norjassa yksinhuoltajatuen maksukriteerejä kiristettiin. Tukea maksetaan enää alle 3-vuotiaiden lasten yksinhuoltajille, kun ennen vuotta 1998 tukea saivat kaikki alle 10-vuotiaiden lasten yksinhuoltajat (Skevik 1998). Isossa-Britanniassa otettiin käyttöön New Deal -ohjelma, joka tarjosi taloudellisia kannustimia työmarkkinoille siirtymisessä sekä henkilökohtaista apua työnhankinnassa (Millar & Evans 2003).

Eroja yksinhuoltajaäitien työllisyydessä maiden välillä selittää perhepolitiikan laajuus ja erityisesti lasten päivähoidon kattavuus ja laatu. Suomessa ja Ruotsissa korkeatasoinen lasten päivähoido on mahdollistanut yksinhuoltajaäitien työssäkäynnin. USA:n, Iso-Britannian ja Saksan perhepolitiikka ei edelleenkään tue ansiotyön ja lastenhoidon yhdistämistä. Lasten hoi-

to on perheiden vastuulla, mikä tarkoittaa sitä, että päivähoido on kallista ja myös sen saatavuudessa on puutteita. Tämä heikentää yksinhuoltajaäitien työssäkäyntimahdollisuuksia.

Myös eri maiden sosiokulttuuriset piirteet eli asenteet naisten työssäkäyntiä kohtaan heijastuvat yksinhuoltajaäitien työllisyyteen.¹ Asenteet ovat muokanneet maiden perhepoliittista järjestelmää ja yksinhuoltajaäitien työmarkkinakäyttäytyminen on ehdollistettu kussakin maassa toteutetulle perhepolitiikalle. Naisten ja äitien työssäkäyntiin myönteisesti suhtautuvissa maissa yksinhuoltajaäitien työllisyys on korkeampaa kuin maissa, joissa naisten tehtävänä on lapsista huolehtiminen.

Yksinhuoltajaäitien köyhyys yleistä

Väitöskirjassa tutkittiin myös yksinhuoltajaäitien köyhyyttä. Köyhäksi määriteltiin kotitaloudet, joissa käytettävissä olevat tulot olivat alle 50 % väestön medianituloista. Yksinhuoltajaäitien köyhyysaste vaihtelee myös palkansaajien lukumäärän mukaan, joten köyhyyssasteet on laskettu sekä ansiotuloja saaville että ilman ansiotuloja oleville yksinhuoltajaäideille.

¹ ISSP -kyselyissä vastaajilta on tiedusteltu, miten naisten tulisi käydä työssä seuraavissa elämäntilanteissa: naimisiinmenon jälkeen ennen kuin perheessä on alle kouluikäisiä lapsia, kun perheessä on alle kouluikäisiä lapsia, kun nuorin lapsi on koulussa, kun lapset ovat muuttaneet pois kotoa. Vastausvaihtoehdot olivat 1) tulisi käydä kokopäivätyössä, 2) tulisi käydä osa-aikatyössä, 3) tulisi olla kotona.

Taulukko 2. Yksinhuoltajaäitien köyhyysaste (50 % mediaanitulosta) vuosina 1990 ja 2000.

	Köyhyysaste		Ei-työllisten köyhyysaste		Työllisten köyhyysaste	
	1990	2000	1990	2000	1990	2000
Suomi	4	6	16	10	3	5
Norja	12	8	21	21	10	6
Ruotsi	2	4	18	37	2	5
Saksa	19	35	54	60	9	23
Iso-Britannia	39	25	57	37	13	9
USA	58	46	95	91	42	37

Lähde: Luxembourg Income Study -aineistot. Työlliseksi on määritelty henkilö, joka on tehnyt vuoden aikana ansiotyötä rahapalkkaa tai luontaisesti vastaan palkansaajana tai yrittäjänä. Ei-työllisillä ei ole vuoden aikana palkka- tai yrittäjätuloja.

Suomessa yksinhuoltajaäitien työllisyys heikkeni ja työttömyys yleistyi 1990-luvulla. Yksinhuoltajaäidit ovat myös aikaisempaa enemmän kotona hoitamassa lapsia (Haataja 2004). Työllisyyden heikentyminen ja sosiaalietuisiin tehdyt leikkaukset näkyvät yksinhuoltajaäitien köyhyyden lisääntymisenä. Myös yksinhuoltajaäitien korkea työttömyys ja perusturvan varassa eläminen näkyvät kasvavina köyhyyslukuina. 2000-luvulla yksinhuoltajien köyhyys on edelleen kasvanut, sillä vuonna 2005 yksinhuoltajaperheiden köyhyysaste oli jo 23,9 % (Sauli 2007, 278).²

Ruotsissa yksinhuoltajaäitien köyhyys on lisääntynyt, vaikka köyhyysaste oli vuonna 2000 edelleen vertailumaiden matalin (taulukko 2). Myös työssä käyvien yksinhuoltajaäitien köyhyys kasvoi. Köyhyyden kasvu johtuu osittain yksinhuoltajaäitien heikosta ansiokehityksestä (Haataja & Nyberg 2006, 137). 1990-luvun laman aikana myös tulonsiirtoja leikattiin (Hiilamo 2002) ja yksinhuoltajaäitien työttömyys oli yleistä. Vuonna 2000 13 % yksinhuoltajaäideistä oli työttömänä kun puolisoäitien työttömyysaste oli 7 %. Ruotsissa on myös havaittu, että yksinhuoltajaäitien matala koulutustaso sekä muita äitejä heikompi fyysinen ja psyykinen terveys vaikeuttavat yksinhuoltajaäitien työllistymismahdollisuuksia (Nordenmark 2004).

Myös Saksassa yksinhuoltajaäitien köyhyys ja työssäkäyvien yksinhuoltajaäitien köyhyys kasvoi 1990-luvulla. Osa-syyinä tähän voi pitää äitien osa-aikatyökulttuuria, jota tulonsiirto- ja päivähoitojärjestelmä Saksassa tukee (Ostner 2003). Pieniä palkkatuloja kompensoivia sosiaalietuja ole, joten osa-aikatyöstä saatava palkka ei riitä elättämään yksinhuoltajaperhettä.

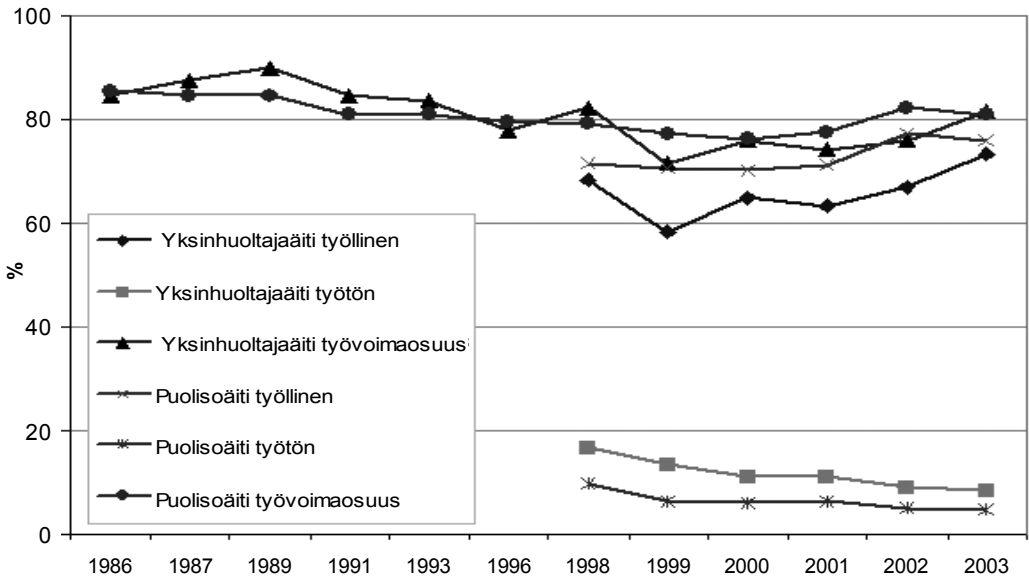
USA:ssa ja Isossa-Britanniassa työllisyyden kasvu näkyy köyhyyden alenemisena. Toisaalta USA:ssa yksinhuoltajaäitien köyhyys on edelleen korkealla tasolla, sillä lähes puolet yksinhuoltajista eli köyhyysrajan alapuolella vuonna 2000. Palkkatyö ei suojaa köyhyydeltä, sillä tulonsiirtojärjestelmässä ei ole elementtejä, jotka mahdollistaisivat tötulojen rinnalla maksettavia etuuksia. Isossa-Britanniassa köyhyyden väheneminen on tulosta parannuksista, joita sosiaaliturvaan tehtiin lapsiköyhyyden alentamiseksi ja yksinhuoltajaäitien työhön kannustamiseksi.

Yksinhuoltajaäitien työllisyys heikentynyt ja köyhyys kasvanut Suomessa

Vertailevasta perspektiivistä katsottuna yksinhuoltajaäitien tilanne oli Suomessa hyvä: työllisyys oli suhteellisen korkea ja köyhyysaste vertailumaiden matalimpia vuonna 2000. Tarkempi analyysi kuitenkin osoitti, että erityisesti pienten lasten yksinhuoltajaäitien työllistymisen vaikeutui ja työttömyys yleistyi 1990-luvulla. 2000-luvun alussa työllisyys parani, mutta oli edelleen heikko verrattuna lamaa edeltäneeseen tilanteeseen ja suhteessa puolisoäitien työllisyyteen.

Kuviossa 1. on esitetty yksinhuoltajaäitien ja puolisoäitien työvoimaan kuulumisen Suomessa vuosina 1986–2003. Yksinhuoltajaäitien työvoimaosuus laski 2000-luvulle asti, mutta kääntyi nousuun 2000-luvulla. Silti yksinhuoltajaäitien työvoimaosuus ei ole noussut samalle tasolle kuin se oli 1980-luvun lopulla. Vaikka yksinhuoltajaäitien työllisyydessä on tapahtunut kasvua, työllisyysaste on edelleen puolisoäitejä matalampi. Myös yksinhuoltajaäitien työttömyysaste on pysynyt jatkuvasti korkeampana kuin puolisoäitien työttömyysaste.

² Köyhyysraja on 60 prosenttia kotitalousväestön käytettävissä olevien ekvivalenttitulojen mediaanista

Lähde: Työvoimatilastot 1986–2003.

Kuvio 1. Yksinhuoltajaäitien ja puolisoäitien työvoimaan kuulumisen Suomessa vuosina 1986–2003.

Myös Haatajan (2005) pidemmän aikavälin tarkastelu on osoittanut, että yksinhuoltajaäidit olivat aina 1980-luvun lopulle saakka pääasiassa ammatissa toimivia. 1990-luvun puolivälistä alkaen ammatissa toimivien yksinhuoltajaäitien määrä laski, mikä on lisännyt työmarkkinoiden ulkopuolella olevien yksinhuoltajaäitien määrää. Tätä on pidetty uutena kehitysuuntana erityisesti siksi, että yksinhuoltajaäidit päätyivät työvoiman ulkopuolelle useammin kuin äidit kahden huoltajan perheissä. Toisaalta ammatissa toimivien 7–17-vuotiaiden lasten yksinhuoltajien osuus on koko 1990-luvun pysytellyt suhteellisen korkeana noin 70 %:ssa. (Haataja 2005.) Lapsen ikä on kuitenkin selvästi yhteydessä yksinhuoltajaäitien työllisyyteen. Vuonna 2003 1–2-vuotiaiden lasten yksinhuoltajaäideistä työssä oli noin puolet, kun kouluikäisten lasten yksinhuoltajaäideistä jo 77 % kävi työssä (Työvoimatilasto 2003).

Yhtä ja yksittäistä syytä yksinhuoltajaäitien työllisyyden laskulle 1990-luvulla ei ole olemassa. Rakenneelliset diskriminaatioeselytykset painottavat työmarkkinoiden murrosta, jonka seurauksena ennen vakaan ja kohtuullisen toimeentulon taanneet keskitason työpaikat ovat kadonneet (kauppa ja palvelualan kuu-kausipalkkaiset työt) ja tilalle ovat tulleet osa-aikaiset tuntityöt, jotka eivät takaa kohtuullista toimeentuloa, mutta vaativat erittäin suurta joustoa työaikaan suhteen. Tämä on heikentänyt yksinhuoltajaäitien mahdollisuuksia ansiotyöhön, sillä lapsille ei ole riittävästi hoitopaikkoja niin sanotun normalityöajan ulkopuolella. Kaikilla ei myöskään ole sukulaisia auttamassa las-

tenhoidossa. Yksinhuoltajien kohdalla hoivaköyhyys eli tilanne, jossa perheen hoivatarpeet ylittävät saatavilla olevat hoivaresurssit on yleistä (Kröger 2005). Korkea koulutukseen ei välttämättä takaa vakaata työuraa ja toimeentuloa, vaan määräaikaiset työsuhteet ja pätkätyöt ovat yleistyneet. Yksinhuoltajaäidit kärsivät myös muita äitejä enemmän työttömyydestä ja nimenomaan pitkäaikaistyöttömyydestä, mikä heikentää kiinnittymistä työmarkkinoille.

Myös utilitaristinen näkemys, jonka mukaan ihmisten käyttäytymistä voidaan perustella taloudellisen hyödyn optimoinnilla, on ollut lähtökohtana yksinhuoltajaäitien työssäkäyntiin liittyvässä keskustelussa erityisesti angloamerikkalaisissa maissa (ks. Duncan & Edwards 1999). Toimeentuloturvajärjestelmä on taannut yksinhuoltajille työelämän ulkopuolella lähes yhtä hyvän ellei jopa paremman toimeentulon kuin palkkatyö (Edin & Lein 1997; Forssén & Hakovirta 1999). Tästä syystä on epäilty, että yksinhuoltajat tekevät tietoisia valintoja jättäytyessään yhteiskunnan tuen varaan – päästessään osallisiksi anteliaasta sosiaaliturvasta he välttelevät taloudellisesti vähemmän palkitsevaa työntekoa (Murray 1984; Lindbeck 1995).

Tutkimukseni mukaan sosiaaliturvajärjestelmä tuotti Suomessa edelleen jonkin verran kannustinongelmia yksinhuoltajille. Bruttotulojen nousu ei nostanut yksinhuoltajakotitalouden käytettävissä olevia tuloja, koska tulojen kasvaessa myös tulosidonnaiset maksut nousivat ja etuuskien määrä laski. Toisaalta jo hyvinkin pienipalkkaista työtä oli taloudellisesti kannattavaa

ottaa vastaan. Kannustinongelmat eivät kuitenkaan estäneet yksinhuoltajaaitejä työllistymästä, mikä so- tii taloudellisesti rationaalista laskelmointia vastaan. Yksinhuoltajaaiteien työorientaatio oli voimakasta ja yksinhuoltajat halusivat käydä työssä kannustinongel- mista huolimatta. Työssä haluttiin käydä, koska palkka- työ lisäsi omaa hyvinvointia ja mahdollisti sosiaalisen kanssakäymisen kodin ulkopuolella.

Miten parantaa yksinhuoltajien ase- maa Suomessa?

Yksinhuoltajaaiteien asema yhteiskunnassa on yksi indikaattori, jonka avulla voidaan tarkastella, mi- ten naisten sosiaaliset oikeudet toteutuvat. Tutki- mukseni tulokset osoittivat, että yksinhuoltajaaidit ovat jääneet jossain määrin sivuun työmarkkinoilta, vaikka he olivat yleisesti positiivisesti työhön orien- toituneita. Yksinhuoltajaaiteien työllisyysaste laski ja työttömyysaste nousi ja köyhyys kasvoi 1990-luvul- la. Kaikilla yksinhuoltajaaideilla ei siis ole mahdol- lisuutta elää ympäröivässä yhteiskunnassa vallitse- valla tavalla, ansaitsemalla elantonsa palkkatyöstä ja hankkimalla toimeentulo, joka takaisi sosiaalisen toimintakyvyn edellytykset.

Suomessa 1990-luvulla moniin tukijärjestelmiin tehtiin leikkauksia ja niiden reaaliarvo laski. Nämä lei- kaukset kohdistuivat myös lapsiperheiden etuuksiin, jotka ovat yksinhuoltajaaiteien toimeentulon kannalta keskeisiä. Perhepoliittisten etujen korottaminen pa- rantaisi kaikkien lapsiperheiden tilannetta, mutta olisi myös syytä arvioida täsmätoimia yksinhuoltajien talou-

dellisen tilanteen kohentamiseksi. Lapsilisän yksinhuol- tajakorotuksen ja elatustuen nostaminen vaikuttaisivat suoraan yksinhuoltajaperheiden toimeentuloon.

Työmarkkinoiden epävakaistuminen aiheuttaa yksinhuoltajille vaikeuksia lasten hoidossa (Kröger 2005). Kaikilla yksinhuoltajaaideilla ei ole kattavaa sosiaalista verkostoa johon tukeutua, kun lapselle tarvitaan lastenhoitoa. Tämä lisää tarvetta joustaville hoivapalveluille. Vastuu hoivasta ei saisi asettaa yksin- huoltajaaitejä huonompaan asemaan sen paremmin perheessä kuin yhteiskunnassakaan.

Eron yhteydessä suurin osa lapsista jää asumaan äidin kanssa, ja etävanhemmat ovat useimmiten miehiä. Laajentamalla perhepoliittista järjestelmää niin, että myös etävanhemmilla olisi mahdollisuus perhepoliitti- siin etuihin ja hoivaan, voitaisiin jakaa vastuuta hoivasta molemmille vanhemmille. Näin voitaisiin myös helpot- ta yksinhuoltajien eli lapsen kanssa asuvien lähivan- hempien työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta aiheutuvia ristiriitoja.

Jatkossa on tärkeää seurata, miten yksinhuoltajaaiteien työmarkkina-asema ja toimeentulo kehittyvät ja jäävätkö yksinhuoltajaaidit yhteiskunnan taloudellisen tilanteen parantuessa edelleen työmarkkina-asemal- taan huono-osaisiksi. Yksinhuoltajaaiteien asema on hy- vä mittari hyvinvointivaltion toimivuudesta ja siitä mi- ten hyvinvointivaltiossa toteutuu oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo, joka tunnustaa erilaiset yhteiskunnalliset asemat ja tehtävät. Yksinhuoltajaaiteien asema reflektoi myös hyvin eri hyvinvointivaltioiden tapaa suhtautua sukupuolten väliseen tasa-arvoon.

Kirjallisuus

- ANTTONEN, A. & SIPILÄ, J. (2000). *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Tampere: Vastapaino.
- BLANK, R. (2002). *Evaluating welfare reform in the United States*. *Journal of Economic Literature*, XL, 1105–1166.
- BONOLI, G. (2002). *The politics of new social risks coverage*. Paper presented at the XI Nordic Social Policy Research conference in Espoo, Finland, August 2002.
- BRADSHAW, J. & CORDEN, A. & EARDLEY, T. & HOLMES, H. & HUTTON, S. & KENNEDY, S. & KILKEY, M. & NEALE, J. (1996). *The Employment of Lone Parents*. London: Family Policy Studies Center.
- BRADSHAW, J. & FINCH, N. (2002). *A Comparison of Child Benefit Packages in 22 Countries*. Research Report 174. London: Department of work and pensions.
- DUNCAN, S. & EDWARDS, R. (1999). *Lone Mothers, Paid Work and Gendered Moral Rationalities*. London: McMillan.
- EDIN, K. & LEIN, L. (1997). *Making Ends Meet. How Single Mothers Survive Welfare and Low Wage Work*. New York: Sage.
- FORSSEN, K. (2004). *Single Parents in the Nordic Countries*. NOSOSCO. <http://www.nom-nos.dk/Nosthemes/03e.pdf>
- FORSSEN, K. & HAKOVIRTA, M. (1999). *Work Incentives in Single Parent Families*. Teoksessa Ringen, S. & de Jong, P. (toim.) *Fighting Poverty: Caring for Children, Parents, the Elderly and Health*. International Studies on Social Security. Volume 5. Aldershot: Ashgate.
- GORNIK, J. & MEYERS, M. (2003). *Families that Work*. New York: Sage.
- HAATAJA, A. (2004). *Yhden tai kahden ansaitsijan malli: vaikutukset ansiotyön, hoivan ja tulojen jakoon*. Teoksessa Räisänen, H. & Hjerpppe, R. (toim.) *Hyvinvointi ja työmarkkinoiden eriytyminen*. Helsinki: VATT.
- HAATAJA, A. (2005). *Äidit ja isät työmarkkinoilla 1989–2002/2003*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005/29. Helsinki: Yliopistopaino.
- HAATAJA, A. & NYBERG, A. (2006). *Redisign of the dual-earner dual carer model in Nordic Countries*. Teoksessa Ellingsæter, A-L. & Leira, A. (toim.) *Politicising Parenthood: Gender Relations in Scandinavian Welfare States*. Bristol: Policy Press.
- HAKOVIRTA, M. (2006). *Yksinhuoltajaaiteiden työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinavallinnat*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D45/2006. Helsinki: Väestöliitto.

- HIILAMO, H. (2002). *The Rise and Fall of Nordic Family Policy. Historical Development and Changes During the 1990s in Sweden and Finland*. Stakes Research Report 125. Saarijärvi: Gummerus.
- KRÖGER, T. (2005). *Hoivaköyhyys yksinhuoltajaperheissä: kenelle lastenhoito-ongelmat kasautuvat?* Teoksessa Takala, P. (toim.) *Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?* Helsinki: Kela.
- LINDBECK, A. (1995). *Welfare state disincentives with endogenous habits and norms*. *Scandinavian Journal of Economics*, XCVII, 477–494.
- MARSH, A. (2001). *Helping British lone parents get and keep paid work*. Teoksessa Millar, J. & Rowlingson, K. (toim.) *Lone Parents, Employment and Social Policy. Cross-national Comparisons*. Bristol: Polity Press.
- MILLAR, J. & EVANS, M. (2003). *Lone Parents and Employment. International Comparisons of What Works*. London: Centre for the analysis of social policy.
- MURRAY, C. (1984). *Losing Ground. American Social Policy 1950–1980*. New York: Basic Books.
- NORDENMARK, M. (2004). *Familjesituation och arbetsmarknadstatus. Vad förklarar ensamstående föräldrars låga sannolikhet att erhålla ett arbete?* *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 6, 97–111.
- OECD (2005). *Babies and Bosses. Reconciling work and family life. Volume 4*. Paris: OECD.
- OECD (2001). *Employment Outlook 2001*. Paris: OECD.
- OECD (2004). *Employment Outlook 2004*. Paris: OECD.
- OSTNER, I. (1997). *Lone mothers in Germany before and after unification*. Teoksessa Lewis, J. (toim.) *Lone Mothers in European Welfare Regimes. Shifting Policy Logics*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- OSTNER, I. (2003). *'Individualisation' – The origins of the concept and its impact on German social policies*. *Social Policy and Society*, 3, 47–56.
- PALME, J. & BERGMARK, Å. & BÄCKMAN, O. & ESTRADA, F. & FRITZELL, J. & LUNDBERG, O. & SJÖBERG, O. & SOMMESTAD, L. & SZEBEHELY, M. (2003). *A welfare balance sheet for the 1990s*. *Scandinavian Journal of Public Health, Supplement 60*.
- SAULI, H. (2007). *Lasten ja lapsiperheiden toimeentulo*. Teoksessa *Suomalainen lapsi*. Helsinki: Tilastokeskus ja Stakes.
- SKEVIK, A. (1998). *Children's Right, Fathers Duty, Mothers Responsibility. Policies and Attitudes Towards Lone Parents*. Oslo: NOVA Skriftserie.
- TAYLOR-GOBY, P. (2004). *New Risks, New Welfare. The Transformation of the European Welfare State* Oxford: Oxford University Press.
- TILASTOKESKUS (1989–2003). *Työvoimatilastot 1989–2003*. Helsinki: Tilastokeskus.